

Ірина Геннадіївна ЛУЦЕНКО,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

ФОРМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЖЕРТВАМ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду застосування різних форм відшкодування шкоди жертвам конфліктів, в яких грубо порушувалися права і свободи людей, у період перехідного правосуддя. На прикладі Аргентини, Боснії і Герцеговини, Грузії, Індонезії, Чилі та Філіппін проаналізовано реалізацію таких видів відшкодування шкоди як реституція, компенсація, реабілітація, сатисфакція та гарантії неповторення. На досвіді зазначених країни відзначені позитивні аспекти цієї діяльності як от: виділення значного фінансування для виплати компенсацій (монетарна компенсація); створення змішаних систем відшкодування шкоди, де окрім грошових виплат, застосовуються такі види допомоги як соціальна, медична, психологічна тощо (реабілітація); визначення доволі широкого кола осіб, які охоплюються статусом жертви; застосування реституції щодо нерухомого майна; запровадження різного роду заходів з ушанування пам'яті жертв (сатисфакція). Разом із тим відмічені і негативні сторони, які мали місце при відшкодування шкоди жертвам, такі як спроби підмінити розслідування і притягнення винних до відповідальності фінансовим відшкодуванням; складні процедури ідентифікації жертв; фрагментарність та непослідовність у реалізації всіх елементів перехідного правосуддя; існування розбіжностей між суспільством і державою у питаннях відшкодування шкоди і взагалі потреб населення у перехідний період.

Ключові слова: війна, злочинність, перехідне правосуддя, відшкодування шкоди, жертва, сексуальне насильство, збройний конфлікт, зарубіжний досвід, реституція, компенсація, реабілітація, сатисфакція, протидія злочинності.

Постановка проблеми. Перехід від війни до миру є доволі тривалим і досить болісним процесом як для суспільства, так і для держави в цілому, адже його реалізація торкається всіх життєво важливих сфер і може вимірюватися не одним поколінням людських життів. Для подолання наслідків таких конфліктів у світовій практиці застосовується правосуддя перехідного періоду. Відсутність єдиної моделі перехідного правосуддя обумовлюється багатьма факторами, проте на підставі зарубіжного досвіду можна виділити основні його елементи або напрямки роботи, як от: відшкодування шкоди жертвам конфлікту; притягнення винних осіб до відповідальності та запобігання безкарності; забезпечення права на правду; впровадження заходів з недопущення виникнення конфлікту в майбутньому (інституційні реформи). Варто наголосити, що всі елементи перехідного правосуддя взаємопов'язані та обумовлюють один одного. Тож, обраний нами елемент перехідного правосуддя (відшкодування шкоди жертвам збройного конфлікту) напряду залежить від встановлення правди та покарання винних у збройному конфлікті, а також віднайдення та впровадження «формули» захисту та недопущення подібних конфліктів у майбутньому.

Людські, територіальні, економічні, екологічні та інші збитки, що вже завдані та ті, що продовжують наноситися українському суспільству і державі в результаті збройної агресії рф проти України, нанесли тяжкі, а подекуди не виправні наслідки для української державності. Таким чином, держава має побудувати дієві механізми з відшкодування шкоди жертвам збройного конфлікту, які б задовільнили потреби всіх жертв. В контексті цього, приклади країн, що пройшли шлях від масових порушень прав людини до розбудови національних механізмів з відшкодування шкоди, можуть бути проаналізовані, адаптовані та використані в українській формулі з відшкодування шкоди, як елемента перехідного правосуддя.

Ступінь наукової розробки з тематики відшкодування шкоди жертвам збройного конфлікту як в цілому, так і проблемам його імплементації з урахуванням закордонного досвіду є доволі широким. Значний внесок у дослідження цієї тематики зроблений як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками серед яких К. Байндер, Р. Дж. Браун, Д. Саліван, К. Сандовал, Х. Хейндер, І. Ф. Янг, М. М. Гнатовський, О. В. Євсєєв, А. В. Єрмоленко, О. А. Мартиненко, О. М. Овчаренко, Ю. В. Орлов, П. І. Пархоменко, Н. І. Сатохіна, С. В. Шевчук та інші. Зважаючи на вагомий внесок наукової спільноти у розроблення означеної проблематики, багато питань залишаються відкритими для дискусій, оскільки збройна агресія рф проти України триває, частина української території залишається тимчасово окупованою, кількість збитків і постраждалих постійно збільшується, тож пошук механізмів відшкодування шкоди жертвам збройного конфлікту триває.

Мета статті – проаналізувати окремі форми відшкодування шкоди жертвам збройних конфліктів іноземних держав з метою виявлення

перспектив для України.

Виклад основного матеріалу. Генеральна Асамблея ООН, описуючи основні принципи і керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитків для жертв грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, закріпила важливе положення про те, що держави повинні прагнути до створення національних механізмів для відшкодування збитку і надання іншої допомоги жертвам на випадок, якщо сторони, що несуть відповідальність за завдані збитки, не мають можливості або не бажають виконувати свої зобов'язання¹.

Тож, забезпечення прав і свобод людини під час збройного конфлікту, а також у повоєнний період, залишається головним обов'язком держави, що полягає у визначенні змісту і спрямованості діяльності державних і недержавних інституцій у цьому напрямку.

Окрім того, та ж сама Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо права на правовий захист та відшкодування збитків для жертв грубих порушень міжнародних норм у сфері прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, передбачає такі форми відшкодування збитків: реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію та гарантії неповторення.

Важливим аспектом у формуванні вітчизняних механізмів відшкодування шкоди жертвам збройного конфлікту є розуміння того, що відшкодування шкоди не є окремою задачею держави, а являється однією із складових всього періоду перехідного правосуддя, тобто одним із елементів правосуддя, а не механічним розподілом коштів. Окрім цього, фокус уваги держави має бути спрямований саме на потреби суспільства, яке намагається загоїти рани від війни в прямому і переносному сенсі, тобто задовільнити як матеріальну, так і моральну шкоду жертвам конфлікту та на належному рівні забезпечити їм захист.

О. М. Овчаренко також звертає увагу на те, що формуючи вказані механізми, необхідно виділити зв'язок між кримінальним правосуддям і заходами з відшкодування збитків, оскільки наприклад засудження декількох винуватців без будь-яких ефективних зусиль щодо забезпечення реального відшкодування збитків жертвам може бути сприйнято як непослідовний реваншизм. З іншого боку, відшкодування шкоди без будь-якого зусилля в галузі кримінального правосуддя може бути сприйнято жертвами лише як «плата» за дачу показань².

Зарубіжний досвід свідчить, що компенсацію можна вважати однією із розповсюджених форм із відшкодування шкоди жертвам. Так, за

¹ Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law : Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2005. A/RES/60/147. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2006/en/12095>

² Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : колективна монографія / Балабанюк Ж. та ін. ; за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. Київ : «РУМЕС», 2017. С. 538–539.

офіційними даними, уряд Аргентини виділив 1,17 млрд песо в якості компенсації для 15 573 жертв тривалого та незаконного тримання під вартою, а також близько 1,9 млрд песо родинам жертв, що зникли або були вбиті в роки діяльності воєнної хунти (слід відзначити, що на момент реалізації репараційних програм, аргентинське песо мало паритетне значення з долларом США, що вказує на порівняно високий рівень фінансової підтримки)¹.

Здебільшого під правовий захист та подальше відшкодування шкоди підпадали безпосередньо жертви зникнень, незаконно засуджені, а також особи, що отримали тяжкі тілесні ушкодження або яким була заподіяна смерть під час незаконного ув'язнення². Дещо пізніше до програм з відшкодувань були включені й інші категорії жертв, зокрема, особи, що були народжені під час незаконного тримання їх матерів під вартою, малолітні, що трималися під вартою через те, що їх батьки були ув'язненими чи зниклими з політичних причин, дітей, що були викраденими від своїх біологічних батьків та формально закріплені за чужими сім'ями з подальшою легітимацією, а також особи, що були звільнені з місця роботи з політичних причин³.

На відміну від Аргентинського досвіду, уряд Республіки Чилі запровадив доволі розгалужену систему компенсацій, і на ряду з монетарним підходом запроваджував заходи з надання медичної, психологічної, правової та правової допомоги. Так, наприклад Законом № 19 123 було передбачено пожиттєві пенсії для найближчих родичів жертв правопорушень, а саме для дружин та матерів, дітей до 24 років (окрім дітей-інвалідів, яким було гарантовано пожиттєве відшкодування), а також повна стипендія на отримання середньої та вищої освіти для дітей незаконно ув'язнених, зниклих та осіб, що зазнали політичного переслідування, а також цим дітям в подальшому гарантувалося звільнення від військового обов'язку⁴. Загалом, як свідчать публічні джерела, урядом Чилі було інвестовано приблизно 3,2 мільярди доларів США на реалізацію репараційних програм, якими було охоплено, серед іншого, 3 225 жертв примусових зникнень, 114 225 жертв політичних звільнень з публічної служби, а також 38 254 жертв політичних ув'язнень і тортур⁵.

¹ ICTJ Program Report: Reparative justice. *International Centre for Transitional Justice*. 13 May 2013. URL: <https://www.ictj.org/news/ictj-program-report-reparative-justice> (accessed on 11 May 2021).

² Rule-of-Law Tools For Post-Conflict States : Reparations programmes. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*. New York and Geneva: United Nations, 2008. 43 p. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/ReparationsProgrammes.pdf> (accessed on 11 May 2021). С. 19.

³ Contribution of Truth, Justice, and Reparation Policies to Latin American Democracies. *Inter-American Institute of Human Rights*. San Jose : IHR, 2011. 257 p. URL: <https://www.iidh.ed.cr/images/Publicaciones/Justicia/Contribution%20of%20Truth%20Justice%20and%20Reparation%20Policies%20to%20Latin%20American%20Democracies.pdf> (accessed on 11 May 2021). С. 67.

⁴ Contribution of Truth, Justice, and Reparation Policies to Latin American Democracies. *Inter-American Institute of Human Rights*. San Jose : IHR, 2011. 257 p. URL: <https://www.iidh.ed.cr/images/Publicaciones/Justicia/Contribution%20of%20Truth%20Justice%20and%20Reparation%20Policies%20to%20Latin%20American%20Democracies.pdf> (accessed on 11 May 2021). С. 98.

⁵ ICTJ Program Report: Reparative justice. *International Centre for Transitional Justice*. 13 May 2013.

Компенсації також була основною формою відшкодування збитків у Боснії і Герцеговині (далі БіГ). Чинне законодавство БіГ визнає жертвами і, відповідно, надає право на компенсації та інші форми виплат «особам, котрі зазнали принаймні 60 % тілесних ушкоджень, і ця вимога однакова в обох суб'єктах та Окрузі Брчко». Виняток щодо 60 % тілесних ушкоджень зроблено для тих, хто пережив сексуальне насильство та зґвалтування в Федерації БіГ та Окрузі Брчко. Вони вважаються спеціальною категорією і не повинні доводити тілесні ушкодження (це правило не діє в Республіці Сербській – там жертви сексуального насильства чи зґвалтування не вважаються окремою категорією). Подібна ситуація і з родинами зниклих безвісти, котрі визнаються відповідно до їхніх зв'язків зі зниклими безвісти (згідно з законом БіГ про зниклих безвісти). Інші групи жертв – наприклад, в'язні таборів (жертви примусового утримання) – не охоплюються жодним іншим законом, якщо не можуть довести 60-відсоткові тілесні ушкодження, і, відповідно, не мають таких прав¹.

Ті, хто відповідає вищезазначеним критеріям, мають право на отримання щомісячних виплат (їх зазвичай називають «пенсіями»), котрі з усього, що практикується в БіГ, найбільше нагадують компенсації. Також, відповідно до законодавства, такі люди мають інші права, такі як компенсація догляду та допомоги, отримуваних від іншої особи, ортопедична компенсація, професійна підготовка, першочерговість при працевлаштуванні та отриманні житла, психологічна та юридична допомога тощо. Важливо підкреслити, що попри те, що законодавством передбачені такі додаткові права, вони рідко втілюються в життя і до них мало хто має доступ².

Родини осіб, що пропали безвісти, мають свій окремий закон, який надає їм право на компенсації, але насправді вони їх не отримують, оскільки закон втілюється лише частково. Законом передбачено створення Фонду зниклих безвісти, через котрий мають виплачувати компенсації. Проте Фонд так і не було засновано, однією з причин чого є брак політичної згоди щодо того, як такий Фонд фінансуватиметься³.

Уряд Республіки Філіппіни вирішив виділити не менш 8 млрд. філіппінських песо (150 млн. \$), а також кошти, отримані від продажу незаконно придбаних Маркосом багатств (684 млн. \$), які будуть депоновані в доларах США. З цієї суми уряд зобов'язався надавати відшкодування жертвам порушень прав людини, допущених під час дії воєнного стану. Пріоритет надається позивачам, які виграли судові справи з прав людини проти Маркоса. Цій категорії позивачів гарантуються виплати

URL: <https://www.ictj.org/news/ictj-program-report-reparative-justice> (accessed on 11 May 2021).

¹ Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : колективна монографія / Балабанюк Ж. та ін. ; за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ : «РУМЕС», 2017. С.60–61.

² Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : колективна монографія / Балабанюк Ж. та ін. ; за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ : «РУМЕС», 2017. С. 62.

³ Там само. С. 62.

без зволікань і в повній формі¹.

Грузія після збройного конфлікту прийняла закон про реституцію та компенсацію власності на території Грузії жертвам конфлікту у колишньому регіоні Південна Осетія (2006). Згідно цього закону, ВПО отримали право на реституцію нерухомого майна, що залишилося на окупованих територіях. При цьому це право передається у спадок. Уряд Грузії розробив програму надання житла для ВПО, яка включала можливість приватизації ВПО житла, у якому вони проживають протягом тривалого часу; переселення ВПО до відновлених/новозбудованих будинків або надання одноразової компенсації у розмірі 10 тис. \$; можливість придбання житла у сільській місцевості; викуп державою житла з приватної власності та передача його у власність ВПО².

Реституція також застосовувалася у Боснії і Герцеговині, тим більше ця форма репарацій була передбачена Додатком VII Дейтонських мирних угод, яким передбачено повернення та відновлення власності, у тому числі фінансову компенсацію за пошкоджену чи зруйновану власність. Він також зобов'язує всі органи влади створити необхідні умови для втілення цього Додатку. Необхідними умовами є, зокрема, свобода пересування та безпеки, вирішення питань зниклих безвісти, скасування законів, що можуть дискримінувати людину на підставі її національності, релігійних вірувань чи політичної позиції³.

На ряду із компенсацією та реституцією, у період перехідного правосуддя, застосовується така форма відшкодування шкоди як реабілітація. Так, наприклад, у Республіці Чилі були запроваджені комплексні програми з надання медичних послуг для жертв правопорушень та їх найближчих родичів, що передбачала доступ цієї категорії осіб до широкого спектру послуг, включаючи, зокрема, психологічну допомогу та інші види медичної допомоги⁴.

У той же час, існують приклади майже повного ігнорування реабілітаційних заходів у рамках перехідного правосуддя. Як от, репараційні заходи, запроваджені урядом ПАР, не передбачали жодних переваг для жертв у доступі до соціальної допомоги, медичних послуг, а також не було надано жодних стипендій на отримання освіти для дітей жертв правопорушень⁵. Що правда, з годом уряд ПАР виділив фінансування у

¹ Відшкодування збитків жертвам конфлікту : міжнародна практика перехідного правосуддя. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/vidshkoduvannya-zbytkiv-zhertvam-konfliktu-mizhnarodna-praktyka-perehidnoho-pravosuddya/>

² Відшкодування збитків жертвам конфлікту : міжнародна практика перехідного правосуддя. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/vidshkoduvannya-zbytkiv-zhertvam-konfliktu-mizhnarodna-praktyka-perehidnoho-pravosuddya/>

³ Дейтонські мирні угоди 1995. *Україна в міжнародних відносинах : Енциклопедичний словник-довідник*. Київ : Інститут історії НАН України. 2010. Випуск 2 : Предметно-тематична частина: Д-Й. С. 10.

⁴ Rule-of-Law Tools For Post-Conflict States : Reparations programmes. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*. New York and Geneva: United Nations, 2008. 43 p. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/ReparationsProgrammes.pdf> (accessed on 11 May 2021). С. 20.

⁵ Merwe H., Lamb G. Transitional Justice and DDR: The Case of South Africa. *International Center for Transitional Justice*, 2009. URL: <https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-DDR-South-Africa-CaseStudy-2009->

медичній та освітній сферах для жертв.

У Боснії і Герцеговині через бездіяльність держави упродовж останніх 20 років, надання послуг – таких як медична допомога та психологічна підтримка цивільних жертв війни – взяли на себе боснійські громадські організації. Унаслідок цього ті, хто пережив війну, сьогодні отримують підтримку лише через невелику кількість неурядових організацій, чия життєво важлива діяльність і надалі залежить від фінансування міжнародних донорів¹. Певною мірою багато донорів також обрали варіант підтримувати НУО, а не державні медичні заклади, з метою створення можливостей для надання таких високоспеціалізованих послуг. Якщо державні медичні заклади, навіть ті, що перебувають у поганому стані, мають мережу установ по всій країні, то неурядові організації групуються в кількох великих містах БіГ. Це призвело до того, що доступ до подібних послуг є ситуативним і залежить від існування донорського фінансування, нерівномірно розподіленого по країні та не оформленого офіційно через державну систему забезпечення².

Наступна форма відшкодування шкоди – сатисфакція. Варто відмітити, що всі згадані вище крани у більшому або меншому ступеню запроваджували різного роду заходи у цьому напрямку, як от вшанування пам'яті, поминання жертв, побудова меморіалів, музеїв, пам'ятників тощо. Проте, дещо різняться ініціатори запровадження таких заходів, так, наприклад, в Індонезії ініціатива належала громадянському суспільству, а в Аргентині державні символічні заходи відшкодувань зазнали супротиву з боку суспільства, а саме рух Мадрес (матері зниклих) виступали проти меморіалізації, адже вважали, що найкращім вшануванням пам'яті загиблих є встановлення правди, проведення розслідувань та притягнення винних до відповідальності.

Щодо сатисфакції, в БіГ проводилися судові переслідування за військові злочини, пошук убитих та зниклих безвісти, вшанування пам'яті та поминання жертв. Найбільш успішними заходами з перелічених були, напевне, пошуки зниклих безвісти та вбитих. На кінець війни зниклими безвісти вважали близько 31 500 осіб. На сьогодні відома доля приблизно 70 % цих людей – найвищий показник вирішених справ серед постконфліктних країн³. Процес пошуку та ідентифікації осіб, котрі вважаються зниклими безвісти в рамках війни, очолює Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (ICMP), створена за ініціативою президента США Білла Клінтона у 1996 р. Її початковим мандатом було допомагати розшукувати зниклих безвісти осіб у конфліктах колишньої Югославії, більшість із яких

English.pdf (accessed on 10 May 2021). С. 22.

¹ Porobic Isakovic N., Mlinarevic G., Rees M. If women are left out of peace talks. *Forced Migration Review*, september 2015. URL: <http://www.fmreview.org/mlinarevic-isakovic-rees>.

² Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : колективна монографія / Балабанюк Ж. та ін. ; за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ : "РУМЕС", 2017. С.65.

³ Bosnia and Herzegovina. *ICMP*. URL: <http://www.icmp.int/where-we-work/europe/western-balkans/bosnia-and-herzegovina/>.

припадала на БіГ¹.

Що стосується гарантій неповторення, то віднайдення шляхів вирішення цього питання, на нашу думку, має суто унікальний характер. Спільними або ж схожими є наслідки порушення прав і свобод людини і громадянина, а також форми відшкодування шкоди жертвам. У той же час детермінаційні комплекси що призвели до цих порушень є такими, що притаманні конкретному суспільству та державі на даному етапі їх розвитку і існування. Таким чином, заходи щодо їх недопущення мають кореспондувати саме тим причинам і умовам, що їх потягли, з урахуванням можливих майбутніх ризиків їх повторення.

В контексті вирішення цього питання неоднозначною залишається участь міжнародних організацій, що мають дотримуватись і гарантувати мир, безпеку та захист прав і свобод людини. Знову ж таки, станом на зараз, коли Україна намагається протистояти збройній агресії рф та побудувати національну концепцію перехідного правосуддя з урахуванням безпекових гарантій такі міжнародні організації як Організація Об'єднаних націй та Міжнародне агентство з атомної енергії тощо виявилися такими, що не можуть у повній мірі виконувати свої функції. Окрім цього, відбуваються невиконання чинних міжнародних документів країнами, які їх ратифікували, як от Римський статут Міжнародного Кримінального Суду (наприклад Монголія, яка не виконала арешт путіна).

У зв'язку із вище зазначеним, конструювання безпекових гарантій для України матиме абсолютно унікальний характер, не пов'язаний з досвідом інших країн, ба більше того, їх конструювання може призвести до переформатування міжнародних організацій та перегляду міжнародних документів, що стоять на захисті прав і свобод людини, гарантують мир і безпеку.

Висновки. На підставі проведеного аналізу зарубіжного досвіду країн у подоланні наслідків грубих порушень прав і свобод людини можна виділити такі аспекти у розбудові механізмів з відшкодування шкоди жертвам збройної агресії рф проти України:

1. Відшкодування шкоди має здійснюватися за дієвими (забезпеченими державою) та доступними (фізично, юридично) механізмами, робота яких, повинна контролюватися державою, а також міжнародними чи іноземними суб'єктами, які являються донорами у тій чи іншій допомозі Україні.

2. Відшкодування шкоди жертвам збройного конфлікту має здійснюватися в обумовлюючому зв'язку з іншими елементами перехідного правосуддя. Це сприятиме як відшкодуванню шкоди, відновленню порушених прав і свобод, а також створюватиме умови для примирення населення.

3. Важливою складовою у відшкодуванні шкоди є чітке окреслення суб'єктів, які можуть претендувати на статус жертви збройної агресії рф

¹ History. *ICMP*. URL: <http://www.icmp.int/about-us/history/>

проти України. Позитивним моментом у зарубіжних прикладах є те, що жертвами визнаються не тільки потерпілі, але і їх найближчі родичі.

4. Наявність змішаної системи відшкодування шкоди сприятиме охопленню значної кількості жертв, наданню відповідної допомоги, як то соціальна, медична, правова тощо, матиме пролонгований характер та цільове використання.

Окремо варто наголосити і на такому виді відшкодування шкоди як репарації, який на нашу думку має враховуватися при конструюванні механізмів відшкодування шкоди жертвам збройної агресії рф проти України. Попри те, що в даній роботі репарації не були розглянуті, досвід двох світових війн свідчить про його реальне застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : колективна монографія / Балабанюк Ж. та ін. ; за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. Київ : "РУМЕС", 2017. 592 с.

2. Відшкодування збитків жертвам конфлікту: міжнародна практика перехідного правосуддя. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/vidshkoduvannya-zbytkiv-zhertvam-konfliktu-mizhnarodna-praktyka-perehidnoho-pravosuddya/>.

3. Дейтонські мирні угоди 1995. *Україна в міжнародних відносинах : Енциклопедичний словник-довідник*. Київ : Інститут історії НАН України. 2010. Випуск 2 : Предметно-тематична частина: Д-Й. С. 10.

4. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law : Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2005. A/RES/60/147. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2006/en/12095>.

5. Bosnia and Herzegovina. *ICMP*. URL: <http://www.icmp.int/where-we-work/europe/western-balkans/bosnia-and-herzegovina/>

6. Contribution of Truth, Justice, and Reparation Policies to Latin American Democracies. Inter-American Institute of Human Rights. San Jose : IHR, 2011. 257 p. URL: <https://www.iidh.ed.cr/images/Publicaciones/Justicia/Contribution%20of%20Truth%20Justice%20and%20Reparation%20Policies%20to%20Latin%20America%20Democracies.pdf> (accessed on 11 May 2021).

7. History. *ICMP*. URL: <http://www.icmp.int/about-us/history/>

8. Merwe H., Lamb G. Transitional Justice and DDR: The Case of South Africa. *International Center for Transitional Justice*, 2009. URL: <https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-DDR-South-Africa-CaseStudy-2009-English.pdf> (accessed on 10 May 2021).

9. Merwe H., Lamb G. Transitional Justice and DDR: The Case of South Africa. *International Center for Transitional Justice*, 2009. URL:

<https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-DDR-South-Africa-CaseStudy-2009-English.pdf> (accessed on 10 May 2021).

10. Porobic Isakovic N., Mlinarevic G., Rees M. If women are left out of peace talks. *Forced Migration Review*, september 2015. URL: <http://www.fmreview.org/mlinarevic-isakovic-rees>.

11. Rule-of-Law Tools For Post-Conflict States : Reparations programmes. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*. New York and Geneva: United Nations, 2008. 43 p. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/ReparationsProgrammes.pdf> (accessed on 11 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 30.08.2024

Iryna H LUTSENKO,

PhD in Law

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

FORMS OF COMPENSATION FOR DAMAGE TO VICTIMS OF ARMED CONFLICT IN THE CONTEXT OF CRIMINOLOGY PROVISION OF TRANSITIONAL JUSTICE: FOREIGN EXPERIENCE AND PERSPECTIVES FOR UKRAINE

This article explores the foreign experience of implementing various forms of reparations for victims of conflicts during transitional justice periods, in which the rights and freedoms of individuals were grossly violated. The realization of such forms of reparations as restitution, compensation, rehabilitation, satisfaction, and non-recurrence guarantees is analyzed using examples from Argentina, Bosnia and Herzegovina, Georgia, Indonesia, Chile, and the Philippines. The positive aspects of these practices are highlighted, such as significant funding allocation for compensation payments (monetary compensation), the establishment of mixed reparation systems involving not only monetary payments but also social, medical, and psychological assistance (rehabilitation), the broad definition of individuals covered by victim status, restitution concerning immovable property, and the introduction of various measures to honor the memory of victims (satisfaction). However, negative aspects of reparations to victims are also noted, such as attempts to substitute investigations and holding perpetrators accountable with financial compensations, complex victim identification procedures, the fragmented and inconsistent implementation of all elements of transitional justice, and discrepancies between the society and the state on issues of reparations and the general needs of the population during the transitional period.

Keywords: *transitional justice, reparation, victim, sexual violence, armed conflict, foreign experience, restitution, compensation, rehabilitation, satisfaction, crime prevention.*